

The Changing Lives and Our Social Values with the COVID-19 Pandemic

Nesrin ÇOBANOĞLU

Medical History and Ethics Department, Gazi University Faculty of Medicine, Public Administration and Political Scientists, Ankara,
TURKEY

ORCID: 0000-0001-5080-0987

ABSTRACT

Our world has been having hard times with the Covid-19 pandemic. The Covid-19 pandemic, novel coronavirus (nCoV) is a viral disease transmitting so quickly and can be fatal. When the rate of spread in the society cannot be slowed down by the measures taken, doctors have to make difficult decisions in terms of medical ethics in countries where the health capacity is exceeded due to the increase of the number of patients rapidly. In addition to sick individuals' treatment, public health is also discussed. On our planet where is quickly polluted, the Covid-19 pandemic can be a fatal warning or a last opportunity for humankind to reconsider their own priorities while some kinds of life forms are rapidly going extinct. The Covid-19 pandemic has been a traumatic and educational process leading to a review of individual, professional, social and political ethics as humanity. By realizing that process well, the lessons must be taken from the past to the future. If we discuss about the Covid-19 process through the semantic inquiry of philosophy with the help of What, Why, How ... questions, it will be needed to review our individual, social and political ethical responsibilities. There are some following points needed to be learned from this process; public health is supposed to be a public priority and it should be crucial to develop health and social rights that will be able to be achieved through further democracy and equality beyond the own individual responsibilities in terms of health. On the other side, legal regulations to prevent all kinds of discrimination such as environmental impact, racism and sexism, etc. on a global scale should be carried out promptly.

Key words: Bioethics, Covid-19 pandemic, Environmental ethics, Medical ethics.

COVID-19 Pandemisi ile Değişen Yaşamlar ve Toplumsal Değerlerimiz

ÖZET

Dünyamız Covid-19 pandemisi ile zor zamanlar geçirmektedir. Yeni tip bir koronavirüs hastalığı olan Covid-19 pandemisi, çok hızlı bulaşan ve ölümcül olabilen virütik bir hastalıktır. Toplumda yayılma hızı alınan önlemlerle yavaşlatılmadığında, hasta sayısının hızla artarak elimizdeki sağlık kapasitesinin üzerine çıktığı ülkelerde, hekimler tıp etiği açısından zor kararlar almak zorunda kalmaktadır. Hasta bireylerin tedavisi yanı sıra, toplum sağlığı söz konusudur. Covid-19 pandemisi hızla kirlettiğimiz gezegenimizde, yaşam formlarının bazı türleri hızla yok olurken, insanlığın önceliklerinin ne olduğunu tekrar gözden geçirmesi için ölümcül bir uyarı ya da son bir fırsat olabilir. Covid-19 pandemisi, insanlık olarak bireysel, profesyonel, toplumsal ve siyasal etiğin yeniden gözden geçirilmesine yol açan sarsıcı ve eğitici bir süreç olmaktadır. Bu süreci iyi anlayarak, geçmişten geleceğe dersler çıkarılmalıdır. Covid-19 sürecini felsefenin anlam bilgisel sorgulamasıyla Ne, Neden, Nasıl... sorularıyla tartışırsak, bireysel, toplumsal ve siyasal etik sorumluluklarımızı yeniden gözden geçirmek gerekecektir. Bu süreçten öğrenilmesi gerekenler; sağlık açısından bireysel sorumluluklarının ötesinde, toplum sağlığının kamusal öncelik olması, daha fazla demokrasi ve eşitlik ile sağlanabilecek sağlık ve sosyal hakların geliştirilmesinin önemi olmalıdır. Ayrıca, küresel ölçekte çevreye saygı, ırkçılık, cinsiyetçilik... gibi her türden ayrımcılığı önleyecek yasal düzenlemeler hızla hayata geçirilmelidir.

Anahtar kelimeler: Biyoetik, Covid-19 pandemisi, Çevre etiği, Tıp etiği.

COVID-19 PANDEMİSİ VE ETİK

Önceden bilinmeyen ve ölümcül olabilen yeni bir coronavirüs etkisiyle oluşan Covid-19 pandemisinde insanlık yepyeni değer sorunlarıyla da yüzleşti. Küreselleşmenin önemli bileşenleri ulaşım ve iletişimin kolaylaşarak hızlanmasıdır. Ölümcül olabilen ve önceden bilinmeyen bir virüsle oluşan Covid-19 pandemisi küreselleşmenin bu özelliği nedeniyle görülmedik bir hızla yayıldı.

Çevresel Biyoetik bakış açısıyla hızla kirlettiğimiz gezegenimiz ve insan dışı yaşam formlarının bazı türlerinin hızla yok edildiği dünyamızda, insanlığın önceliklerinin ne olduğunu tekrar gözden geçirmesi için ölümcül bir uyarı ya da son bir fırsat olabilir.

Bilimin ve bilimsel yöntemin gerçek yol göstericiliğini ve güvenilirliğini yeniden test edip gördüğümüz bu kritik Covid-19 pandemi günlerinde, insanlık olarak bireysel, profesyonel, toplumsal ve siyasal etiğin yeniden gözden geçirilmesine yol açan sarsıcı ve eğitici bir süreç yaşıyoruz.

Hastalığa karşı hayatını tehlikeye atarak tanıyan ve eldeki olanaklarla tedavi etmeye çalışan hekimler, bulaşıcı hastalığı kontrol algoritmaları geliştiren yöneticiler, bilimsel çalışmaları ile aşı - ilaç geliştirmek için uğraşan bilim insanları olarak hep birlikte küresel bir müttefik olarak bir araya geldik. Covid-19 pandemisi nedeniyle Küba'lı doktorların İtalya'ya yardıma gitmesi önemli bir dayanışma örneğidir. Dayanışma vurgusu yapan Dünya Sağlık Örgütü DSÖ Başkanı, "Uluslararası toplumlar arasında dayanışma, sağlık çalışanları arasında dayanışma, hepimiz arasındaki dayanışma Covid-19 pandemisini durdurmanın tek yolu dayanışma" dedi.

Bulaşıcılık açısından ayırım yapmadan herkese bulaşan ama yaşlıları daha çok öldüren virüs, toplumsal ayrımcılıklara da ayna tutarak gözler önüne serdi. Özellikle sağlık ve sosyal eşitsizliklerin olağan karşılandığı kapitalist sistemlerde virüs nedeniyle yoksullar, siyahlar ve daha çok siyah yoksul yaşlılar öldüler. Virüs nedeniyle ortaya çıkan ekonomik ve sosyal kayıplar en çok bu kesimleri vurdu.

GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA ÇEVRESEL BİYOETİK BAKIŞ AÇISIYLA COVID-19

İklim değişikliği, kirlilik gibi nedenlerle yaşam formlarının hızla yok edildiği dünyamızda, insanlığın önceliklerinin ne olduğunu tekrar gözden geçirmesi açısından Covid-19, ölümcül bir uyarı

ya da son bir fırsat olabilir.

Virüsün ortaya çıkış sürecinin kökeni incelendiğinde, vahşi yaşam alanlarının insan tarafından istilasının olasılığı kuvvetli bir sebep olarak belirmektedir.

Çevre Etiği ve Biyoetik açısından baktığımızda, insanların kitlesel ölümüne yol açan virüs nedeniyle evlere kapandığımız günlerde hava kirliliğinin azalması, kentsel teması yoğun olan suların kirliliğinin azalması ve bu sularda yaşamın canlanması gibi çevre etiği açısından dikkat çeken ve düşündürülen olumlu yansımalar yaşadık. Kadın liderlerin yönetimindeki ülkelerin coronavirüs ile baş etme stratejilerinin belirgin biçimde daha iyi olması ise ayrıca araştırılması gereken önemli bir durum olarak dikkat çekici bir sonuçtu.

Çevre sorunlarının küresel ölçekte arttığı ve coronavirüsün ortaya çıkışındaki göz ardı edilemez etkisi düşünülürken, çevre etiği açısından sorumluluk taşımadığını iddia eden liderler ile daha pek çok önemli küresel sorunlar yaşayacağımızı öngörmek geçmişten geleceğe çevresel biyoetik sorumluluklarımız anlamında bizleri kaygılandırmaktadır.

TIP ETİĞİ AÇISINDAN COVID-19

Sağlıkla ilgili olduğunu savlayan ve bilim dışı önerilerde bulunan insanların medya aracılığıyla etki gücünü artırdığı bir dönemde, Covid-19 pandemisiyle bilimin vazgeçilmez olduğunu gördük. Bilimin ve bilimsel yöntemin gerçek yol göstericiliğini ve güvenilirliğini yeniden test edip gördüğümüz bu kritik Covid-19 pandemi günlerinde, insanlık olarak bireysel, profesyonel, toplumsal ve siyasal etiğin yeniden gözden geçirilmesine yol açan sarsıcı ve eğitici bir süreç yaşıyoruz.

Hastalıktan çok etkilendikleri için 65 yaş üzerindeki insanlara sokağa çıkma yasağı konulduğunda, yaşlıları hastalığın kendisi gibi algılayıp dışlayan ya da aşağılayıcı tavırlar sergileyenler olduğunu üzüntüyle gördük. Bununla birlikte, bazı gençler yalnız yaşayan yaşlıların alışverişini üstlenerek destek verdiler. Irk, dil, din, cinsiyet ve kültür ayrımı yapmadan bulaşan bu virüsün yaptığı bir ayrımcılık var. Yaşlıları daha çok öldürüyor. Ayrımcılığın her türünün yarattığı etik ve ahlaki sorunlar vardır. Gençlerin, çocukların hastalığı çok hafif ya da hiç belirti vermeden geçirmesi 70 yaş üzerindeki için ise ölümcül olması çarpıcı etik ikilemlere yol açtı. Bazı ülkelerde hastalığın kendilerini etkilemediğini düşünen gençler, pandemiye karşı umursamaz, yaşlılara karşı

aşayıcı davranışlar sergilemeye başladılar. DSÖ Başkanı Dr. Ghebreyesus bu tür davranışların Avrupa'da yaygınlaşması üzerine, "Gençler Yenilmez Değilsiniz! Sizler de hastalanabilir, haftalarca hastanede kalabilir ve ölebilirsiniz." açıklamasıyla, bu durumu eleştirdi. İspanya'da huzurevlerinde ölüme terk edilip, bakım hizmeti verilmeyen hastalanmış yaşlıların bulunması ve bunların çoğunun yataklarında ölü bulunması yürek burktu... İyi ve kötü arasındaki ayırım, yani etik, hastalık pandemisinde virüsü etkilemese de, pandemi ile savaşta önemli bir toplumsal fark yaratıyor.

İtalya'da hekimlik yapan Türk bir arkadaşım telefonda şöyle diyordu; solunum cihazına ihtiyacı olan çok sayıda hasta arasından birini seçmek hayatımın en güç kararı oluyor. Ölümcül olabilen ve çok hızlı yayılan bir pandemide en korkutucu olan durum, sağlık hizmeti sunum kapasitesinin çok üzerinde hasta olmasıdır. Tanı ve tedavi süreçlerinde sıkıntı yaşanır. Burada etik açısından en önemli konu adalet ilkesi kapsamında, sınırlı kaynakların hakkaniyete uygun paylaşılmasıdır. Hekimin bizzat kendisi de sınırlı kaynaktır. Hastaların sayısı artınca ve eldeki olanaklar yetersiz kaldığında, tıp etiği açısından sınırlı kaynakların paylaşılması olgusu, kimin öleceğine karar verme ikilemine dönüşebiliyor.

Henüz bir aşı ya da tamamen yok edici bir ilacın bulunmadığı Covid-19 Pandemisinde öncelikle korunma önlemleri alınmalı ve bulaş engellenmelidir. İnsandan insana damlacık yoluyla geçen ve çok hızlı yayılan bu hastalıkta toplum sağlığı açısından sosyal izolasyon ve hijyen önemlidir. Böylece salgının hızını yavaşlatarak, sağlık sisteminin kapasitesini aşmamaya çalışmalıyız. Bu tip pandemilerde önleme, korunma ve tedavi süreçlerinde yararlılık ilkesi ön plandadır. Hekimin bilgi ve becerisi doğrultusunda toplum ve hasta bireyler için tıbbi olarak en iyi eylemi düşünmesi ve yapması beklenir.

Olağan durumlarda önemli bir etik ilke olan, özerkliğe saygı ilkesinin gereği aydınlatılmış onam alınması önemli bir değerdir. Fakat pandemilerde toplum sağlığı tehdit altında olduğundan, bireyin özerkliğini sınırlayan önlemler almak zorunda kalabiliriz. Toplum sağlığını korumak ve hastalığın yayılımını engellemek amacıyla zorunlu karantina uygulaması yapılması gerekir.

Bilinmeyen bir virüsten kaynaklanan yeni bir hastalıkla ilk

karşılaştığımızda, hastalığı tanımak, hasta bireyleri tedavi etmek oldukça güçtür. Hekim kendisini ve toplumu korumaya çalışırken aynı zamanda hastalığı dikkatle gözlemek ve araştırmak sorumluluğunu da birlikte taşımaktadır. Bu nedenle bir yandan da araştırmalar yapılmalıdır. Pandemilerde yapılan araştırma sırasında, hastanın kendi hastalığının doğal seyrinden kaynaklanan zararlar dışında, zarar görmemesi için uygun koşullar sağlanmaya çalışılmalıdır. Ayrıca yararlılık ilkesi açısından hekim kimliğimizle her zamankinden farklı olarak iki konuyu düşünmeliyiz; birisi her zamanki gibi tedavi etmekte olduğumuz hastanın sağlığı, ikincisi ise toplum sağlığıdır. Araştırmalarımızda da birey-toplum ilişkisi açısından, bireyin tedavisini kesintisiz sürdürmeye çalışırken toplum sağlığını gözetecek önlemleri alma sorumluluğunu da taşıyarak tedavileri sürdürmeye çalışmalı ve bilinmeyeni çözmek için araştırmalarımızı planlamalıyız.

Hasta hakları açısından hem toplum sağlığı, hem de bireyin sağlığı söz konusudur. Burada hem toplumun sağlığının korunması, hem de hasta olan bireyin de yeniden sağlığına kavuşturulması önemlidir. Hastanın izole edilmesi gereklidir. Özerkliğe saygı ilkesinin bu durumda göz ardı edilmesi gerekir, yani hasta olan birey ya da riskli gruplar izole edilmek istemezse de bunun yapılması toplum sağlığı açısından şarttır. Ancak bu süreçte hastanın tedavisinin yapılması ve onurunun da gözetilmesi gerekir. Hastaya, herkese sağlanan sağlık olanakları sağlanmalıdır. Sınırlı kaynakların kullanımı sırasında adalet ilkesi gereği hakkaniyete uyulmalıdır. Tıp alanında hekimlerin en zorlandıkları kararlarından birisi, sınırlı bir kaynağı kullanırken hekimin kimi seçeceğine karar vermek zorunda kalmasıdır. Covid-19 hızlı yayılan bir virütlü hastalıktır. Toplumda yayılma hızı alınan önlemlerle yavaşlatılmazsa, çok yüksek olursa ve hasta sayısı hızla artarak elimizdeki sağlık kapasitesinin üzerine çıkarsa, zor kararlar almak zorunda kalacağız. Covid-19 ve benzeri salgın hastalıklarda tanı kiti, solunum cihazı, iyi geldiği düşünülen etken maddeler ve hatta hekimin kendisi bile sınırlı kaynaklardır.

COVID-19 PANDEMİSİNİN TOPLUMSAL ETKİLERİ

Dünya Sağlık Örgütü, pandemi yönetiminde şeffaflık ve toplum katılımının önemine dikkat çekmektedir.

Bilim kurulunun önerileri doğrultusunda alınan siyasi kararlarla pandemi kontrolünü sağlamaya, ülkemizde hastalığın yayılmasını yavaşlatmaya çalıştık. Bu konuda aldığımız

önlemler ve uyguladığımız tedavilerle pek çok ülke arasında iyi durumda olmayı başardık. Türkiye’de öncelikle hastalık bize gelmeden, ama dünyada hızla yayılmaya başladığında, hemen ilgili uzmanlarla bilim kurulu oluşturuldu. Bu çok doğru bir adımdı. Hastalığın ülkemize girişinin engellenmesi için bilim kurulunun önerisiyle İran’la sınır kapılarının kapatılması, bazı ülkelere uçuşların sınırlandırılması gibi önlemler hemen alındı. Hastalık ülkemize girdiğinde, siyasal erk tarafından alınan kamusal önlemler ile okullar kapatıldı, 65 yaş üzerindeki bireylerin sokağa çıkması yasaklandı. Kısmi sokağa çıkma yasakları getirildi. AVM’ler kapatıldı. Türkiye olarak çok sıkı hazırlandık, defalarca bilgilendirme toplantıları yapıldı. Fakat yurtdışından gelenlere onam formu imzalatmak koşuluyla özerkliğe saygı göstererek evlerinde karantinaya almak, zorunlu karantina uygulamamak hastalığın yayılımını artırdı. Herkesin kendi olağanüstü halini ilan etmesi istendi. Mahremiyete saygı göstermeyi unutmadan, hastalığın izlenmesi önemlidir. Hasta bireylerin isimleri açıklanmadan, hastalığın izlenmesi için sayıların şeffaf olarak açıklanması ve hastalığın toplumsal seyrinin takibi önemlidir. Bu rakamlar sadece toplam vaka, günlük test, yeni hasta sayısı, ölüm ve iyileşen hasta sayısının ötesinde bilim insanlarının hastalığın seyrini izlemesini kolaylaştıracak fiyasyon çalışmalarında toplanan verilerin kategorize edilerek sunulması, örneğin hangi davranış biçimlerinin hastalığı daha çok yaydığı gibi davranışlarımızın toplumsal yönlerine de açıklık getiren verilerin yayınlanması bizlerin hastalığı ve toplumsal etkilerini anlayıp, süreci daha iyi yönetmemizi kolaylaştıracaktır.

Tüm dünyada salgının etkisiyle ekonomik durum bozuldu. Hızla yükselen ve özellikle alt gelir grubundaki bireyleri daha çok etkileyen işsizlik, gelir kaybı gibi ekonomik nedenlerle, tüm dünya ülkelerinde Haziran ayı ile birlikte normalleşme sürecine girdik. Bu süreçte kısıtlamalar azaltıldı veya kaldırıldı. Yeni önlemler alınarak AVM, lokantalar, kahvehaneler açıldı. Bunun sonucunda bazı ülkelerde 2. dalga gelirken, bizde giderek istikrarlı biçimde azalan yeni vaka sayılarında, son günlerde bir kabarma olduğunu gözlüyoruz.

Pandemilerde küresel ölçekte şeffaflık son derece önemlidir. Bireylerin mahremiyeti zedelenmeden, her bir hasta birey ve hastalığının durumu dikkatle takip edilmeli ve sayılar bildirilmelidir. Türkiye bilinmeyen yeni ve ölümcül olabilen virüs nedeniyle oluşan pandemide şimdiye kadar genel olarak süreci son derece başarılı biçimde yönetmiştir. Bu dönemde

yapılacak araştırmalar ve bunların bilimsel kalitesi de son derece önemlidir. Türkiye, özensiz yapılan araştırmalar ile yayınlanan ve birbirini tutmayan verilerin yer aldığı çalışmalar nedeniyle, uluslararası Covid-19 izleme programlarının bazılarında (örn. John Hopkins Üniversitesi) Çin gibi bazı ülkelerle birlikte verileri güvenilirmez ülke statüsünde değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu aşamada Sağlık Bakanlığı devreye girerek, Sağlık Bakanlığında onay alınmadan Covid-19 hastalığı ile ilgili araştırmaların yapılmasını yasaklamıştır. Olağanüstü koşullardan kaynaklanan bu durumun bir an önce düzeltilmesini umut ederek, bu konuda bilimsel etik kurulların önemi ve işlevine dikkat çekmek istiyorum.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE YAŞANAN TOPLUMSAL ÇATIŞMALAR

Kapitalizmin kalesi sayılan Amerika Birleşik Devletlerinde, virüs nedeniyle yaşanan ekonomik sorunların ırkçılıkla birleşerek en yoksulları vurmalarıyla toplumsal çatışmalar yaşanmaya başladı. Kapitalist bir ülke olan bu refah devletinde, sağlık ve sosyal hizmetler alanında yetersizlikler ve eşitsizlikler hep vardı. Fakat ölümcül olabilen bir virüs bulaşırken ayırım yapmasa da, eşitsizlikler coronavirüs ile bulaşı ve bulaştan ölümleri yoksullar aleyhine çok artırdı. İşsizlik kayıtlı verilere göre katlanarak arttı %3’lerden %14,5’lara fırladı. Özellikle en yoksul kesimlerin kayıtlı olmayan, yarı zamanlı günlük işlerde çalıştığı düşünülürse durumun vehameti daha çok anlaşılacaktır. Toplumsal destek programlarının güçlü olmadığı kapitalist sistemde birçok insan işsizlik, barınma ve açlık sorunlarıyla yüzleşti. ırkçılıkla birleşik yansıyan umursamaz politikalar insanları sokağa döktü. Trump sert söylemleriyle “ezmek” “haydutlar”, “hırsız yapmacılar” gibi söylemleriyle ateşe benzin dökerken, kendini destekleyen kesimlerde oyunu katlayacağını düşünüyor olmalı. Bununla birlikte Amerikan Kamu Yönetiminin yerel ve federal unsurlarıyla sağduyulu ve toplumu dengeleyecek yapısal değişim, dönüşümlerle bu gerginliği azaltacağını umut ediyoruz.

Bu bağlamda, demokratik toplumlarda adalet, güvenlik ve sağlık ile eğitimin devletin görevi olmasının önemi bir kez daha ortaya çıkıyor. Gelişmiş kapitalist bir ülkede, topluma yönelik önleyici ve tedavi edici sağlık hizmetinin olmaması, sağlığın bireysel bir sorumluluk olarak algılanmasının yıkıcı sonuçlarını gördük. Eşitsizliklerin sarsıcı etkileri, bulaşıcı bir virüsün

ölümcül olabilen hastalığı ile derinleşerek, ekonomik kayıplar, işsizlik, açlık, barınma sorunu gibi toplumsal dinamikler ile yakından ilişkili ırkçılık nedeniyle yaşanan olaylar patlamış ve toplumsal çatışmaya dönüşmüştür. Türkiye’de toplumsal bir sorun olarak görülen halk sağlığı anlayışı ve bu konuda iyi yetişmiş başarılı sağlık çalışanları ile ölümcül olabilen virüsün kontrolü ve tedavisi daha iyi yürütülmüştür. Tüm gezegen için insanlık olarak önceliklerimizi yeniden gözden geçirmemiz ve aşırı kâr hırsının insanlığı felakete sürüklediği, çevresel biyoetik sorunların bazen çok küçük bir virüs biçiminde yıkıcı büyük felaketler olarak yansıyabileceğini görmemiz gerekiyor. İnsanlığın geleceği açısından toplumsal, siyasal ve bireysel etik sorumluluklarımızı tekrar değerlendirmemiz önemlidir. Virüsün ortaya çıkış nedenleri arasında çevresel biyoetik sorunlarını görmezden gelerek, günlük politika üretmenin yol açtığı çözümsüzlük, dünyanın en güçlü ülkesinde toplumsal çatışmaya yol açmıştır. Çevreye saygılı politikalar benimseyerek, ötekinin yaşam hakkına saygı gösteren değer sistemi ile oluşturulacak biyopolitikalarla, iklim değişikliği gibi öngörülen birçok çevresel felaketlerin yol açacağı yıkıcı sonuçlar önlenmelidir.

Amerika’da bu toplumsal çatışma ortamı demokrasi ile işleyen kurumlar uygun yönetilerek ve yeni sosyal politikalar uygulanarak aşılabacaktır.

GEÇMİŞTEN GELECEĞE COVID-19 İLE DEĞİŞEN DÜNYAMIZ

Yaşadığımız bu süreci iyi anlayarak, geçmişten geleceğe dersler çıkarıp ilerleyeceğimizi umut ediyorum. Covid-19 sürecini felsefenin anlam bilgisel sorgulamasıyla Ne, Neden, Nasıl... sorularıyla tartışırsak, bireysel, toplumsal ve siyasal etik sorumluluklarımızı yeniden gözden geçirmekle bir yerlere varacağımıza inanıyorum. Bu süreçten öğrenmemiz gerekenler; sağlık açısından bireysel sorumluluklarımızın ötesinde, toplum sağlığı açısından önceliklerimizin olması, daha fazla demokrasi ile sosyal hakların geliştirilmesi, çevreye saygı, ırkçılık, cinsiyetçilik... gibi her türden ayrımcılığı önleyecek yasal yapılanmalar geliştirilmesi, evden çalışmanın ve genel olarak iş tanımlarının geliştirilmesi gereklidir. Bu bağlamda, yapay zekânın kullanım olanaklarının artırılmasıyla, daha az çalışıp, daha çok insani yönlerimizi sanat, felsefe, etik yanı sıra aile ve dayanışma gibi toplumsal değerlerimizi geliştirmemiz gerektiğini görmemiz gerekiyor.

Bu konuda dünya örneklerine bakıldığında ülkemiz pek çok

yönden iyi bir sınav vermiştir. Ülkemizde ‘şu anda’ toplumsal sağlık açısından önerilecek ve uyulması gerekli en önemli eylem, maske, mesafe, temizlik ile birlikte mümkün olduğunca #evdekaltürkiye!